
Bezpečnostní politika Francie v letech 1995–1997

Jan Eichler

Dramatický vývoj posledních dvou let

Francie prošla v letech 1995–1997 řadou významných změn. Její nový prezident Jacques Chirac se již rok po svém zvolení ocitl tváří v tvář nemilosrdným faktům – zranitelnost některých odvětví francouzského průmyslu, zaostávání za zahraničními konkurenty v oblasti investic do modernizace, pokračující nárůst nezaměstnanosti, narůstající deficit sociálního systému plynoucí z rozdílu mezi tím, co se vynakládá, a možnostmi státu.¹ Pod tlakem odporu vůči novému systému sociální regulace a tehdejšího premiéra Juppého zesílil prezident Chirac důraz na revoluční změnu v oblasti mentality národa navyklého na to, že obracení se na stát je druhou přirozeností,² a na přechod „od kultury pomoci, jež má mnoho neblahých dopadů, ke kultuře zodpovědnosti, která jediná je schopná zúžit sociální frakturu a zajistit důstojnost každého“.³

Tradiční důraz na celoevropské přístupy

Ekonomická a sociální politika přitom hrála a dosud hraje v Chirakově strategii důležitou roli. Jejím hlavním úkolem bylo hledání odpovědi na nadnárodní výzvu, kterou je globalizace ekonomiky. Ta se neomezuje národními hranicemi. Francie proto jednoznačně odmítá renacionalizaci ekonomické a sociální politiky a klade hlavní důraz na celoevropské zájmy a přístupy.⁴ Podporuje především vytvoření Ekonomické a měnové unie, kterou považuje za „nejvýznamnější rozhodnutí, které přijmou Evropané této generace“.⁵ Od jejího zavedení očekává vytvoření druhé světové měny, omezení vlivu dolaru a ochranu pracovních příležitostí v Evropě. Francie dlouhodobě patří k těm zemím, které mají největší zájem na úspěšném dovršení evropského integračního procesu. Zvláště velký důraz přitom klade na dva základní předpoklady:

* Vytvoření jednotné měny, v níž spatřuje důležitý předpoklad pro upevnění ekonomické bezpečnosti celé Evropské unie. Proto obhajuje nezbytnost sdílet suverenitu v měnové oblasti, aby se Evropané nemuseli vzdávat své suverenity v jiných oblastech. Francie se snaží, aby všichni partneři v Evropské unii dodržovali pravidla hry v monetární oblasti, aby se neuchylovali ke konkurenčním devalvacím a ke kurzovním fluktuacím, které vedou k destabilizaci celého systému jednotného trhu.

* Zabránit odcizení mezi Evropskou unií a občany, překonat dojem, že integrace je především záležitostí ředitelů společností, bankéřů, právníků a diplomatů. Vládní koalice stran RPR a UDF usilovala o posílení vlivu a role národních parlamentů, o vypracování systému ochrany obyvatelstva před organizovaným zločinem, obchodem s narkotiky, praním špinavých peněz, nezákonným přistěhovalectvím a dalšími znepokojivými jevy současnosti.

Orientace na Ekonomickou a měnovou unií má však i stinnou stránku – závaznost maastrichtských kritérií a z toho vyplývající nezbytnost přísných úsporných opatření. Tím také bylo motivováno odvážné prezidentovo rozhodnutí z 21. dubna 1997 rozpustit Národní shromáždění a vyspat nové volby. J. Chirac navázal na tradici svého velkého předchůdce Ch. de Gaulla, který před důležitými rozhodnutími vypisoval referendum, aby získal mandát většiny voličů. Prezident Chirac podstoupil riziko ztráty většího či menšího počtu míst v Poslanecké sněmovně, aby poté mohl zvolit rozhodnější postup při prosazová-

ní řady systémových a úsporných opatření nezbytných z hlediska maastrichtských kritérií pro zavedení společné měny. Přitom se však nevyhnul kritice, že měl volit nikoli nové volby v polovině roku 1997, nýbrž přímo referendum v roce 1998. Chirakovo rozhodnutí a především pak jeho důsledky byly překvapením pro řadu jeho spolupracovníků i koaličních spojenců, pro mnohé komentátory a v neposlední řadě i pro autora této stati.

Znovu se potvrdilo, že ve Francii dvojnásob platí pořekadlo, že ve své zemi není nikdo prorokem. Předčasné volby od samého základu změnil vnitropolitickou situaci v zemi. Dosavadní pravicová koalice ztratila většinu, přišla nejen o ministerské posty, ale i o post předsedy Národního shromáždění a o předsednictví v parlamentních výborech. Nastalo třetí období tzv. kohabitace v dějinách páté Francouzské republiky, poprvé však v obrácené poloze – pravicový prezident a levicová vláda. V důsledku toho se i hodnocení vývoje bezpečnostní politiky Francie v letech 1995–1997 stává bilancí jednoho jasně vymezeného období francouzských poválečných dějin. S tím zároveň souvisí otázka, do jaké míry se v bezpečnostní politice Francie prosadí dlouhodobá kontinuita a jaké by mohly být změny. Můžeme přitom vycházet z několika skutečností. Od samého počátku páté Francouzské republiky je zahraniční a především bezpečnostní politika doménou prezidenta republiky a toto pravidlo se dodržovalo i v období kohabitací v letech 1986–1988 a 1993–1995. Důležitá je i skutečnost, že předmětem zásadního sporu mezi pravíci a levíci nebyla zahraniční ani bezpečnostní politika. Byla jí ekonomická a sociální politika. Leccos lze usuzovat i z toho, že nový premiér Lionel Jospin neobsadil funkci ministra obrany někým, kdo se v minulém období profiloval jako zásadní oponent Chirakovy bezpečnostní politiky. Je tedy pravděpodobné, že premiér Jospin nebude v prvním období vyvíjet snahu o prosazení zásadních změn v dlouhodobé orientaci francouzské bezpečnostní politiky. Na druhé straně však čeká – na rozdíl od dvou předchozích – dlouhé období kohabitace, které může trvat až pět let. Je dost pravděpodobné, že dříve nebo později může dojít k neshodám a ke střetům i v otázkách bezpečnostní politiky.

Již průběh volební kampaně odhalil další závažnou skutečnost – narůstající lhostejnost a odevzdanost. Francie je dnes už rozdělena nikoli do dvou, nýbrž do tří táborů: jedna třetina důvěřuje pravici, druhá třetina si přeje návrat levice a zbytek Francouzů nedůvěřuje nikomu.⁶ Je otázkou, zda na překonání tohoto negativního jevu bude stačit Chirakův důraz na sociální dialog, na to, aby Francouzům bylo jasně řečeno, co se od nich chce a kam jsou vedeni, a apelování na hrdost Francouzů, na sílu vyplývající z bohatých národních dějin, která je pro Francouze zároveň zbraní pro budoucnost.

Ekonomická a sociální politika je základem, od něhož se odvíjí důraz Francie na sjednocování Evropy při hledání společných odpovědí na nové výzvy.⁷ Zaměření na Evropskou unii je pro Francii cestou k posílení vlastní síly a vlivu, i když si uvědomuje, že každý z jejích nejsilnějších partnerů sleduje své vlastní cíle. U SRN nelze vyloučit snahu využít rozšiřování Evropské unie k souběžnému rozšíření svého vlastního vlivu, a proto Francie klade důraz na prohloubení integračního procesu. Velká Británie zase souhlasí s rozšířením Evropské unie, nikoli však s prohloubením, a tak Francie stojí tváří v tvář těžkému dilematu – zatím nemůže dosáhnout, aby Velká Británie podpořila prohloubení integračního procesu, a zároveň to nemůže dokázat ani bez ní.⁸

Důraz na evropskou jednotu se plně promítá i do francouzské zahraniční a bezpečnostní politiky, kde navíc prezident Chirac navazuje na čtyřicetiletou poválečnou tradici.⁹ Zároveň s tím přichází i se svými vlastními přínosy, v nichž se vedle kontinuity odráží změna ve volbě konkrétních priorit v důsledku zásadních změn mezinárodní situace.

Vliv postkonfrontační éry

Po skončení studené války se rozhodujícím činitelem pro bezpečnost v rámci celé Evropy i pro bezpečnost každého evropského státu stal vývoj NATO, které nezaniklo zároveň se svým bývalým protihráčem z doby studené války. Ukázalo se, že existence vojensky silného protivníka byla základním, nikoli však jediným *raison d'être* Severoatlantické

aliance. Ta za dobu své existence vytvořila systém činnosti, který pokrýval i nevojenské aspekty bezpečnosti. Tím si vytvořila potenciál pro pozitivní působení na celou oblast Evropy i v období po skončení studené války. Navíc dokázala poměrně rychle reagovat na zásadní změny situace NATO a hledat odpovědi na nové bezpečnostní výzvy. Velmi důležitou roli v rámci celého tzv. starého kontinentu sehrály zejména aktivity v rámci NACC a Partnerství pro mír, zaměřené především na hledání kolektivních přístupů k otázkám bezpečnosti. NATO nadále plní úkoly v oblasti kolektivní obrany, ale zároveň s tím se úspěšně transformuje i v nástroj kolektivní bezpečnosti.¹⁰

Francouzský postoj k úloze USA

Vývoj po skončení studené války ještě více zvýraznil postavení a význam USA. Bílá kniha o obraně Francie vydaná na počátku roku 1994 na tuto skutečnost reagovala střízlivým vyjmenováním všech nejdůležitějších faktorů síly USA a konstatováním, že „v příštích dvaceti letech budou USA základním pólem mezinárodní bezpečnosti“.¹¹

Zároveň se však znovu dostávaly do popředí i kritické názory na postavení a úlohu USA, které byly pro Francii typické již od konce 50. let. Nejvýrazněji se to projevuje v rovině teoretických hodnocení, kde stále více převládá kritický přístup. Např. P.-M. de la Gorce píše o „americké říši, která je jedinou na světě, je exkluzivním hegemonem, což je jev, který se projevuje poprvé v dějinách lidstva“.¹² Z kritických pozic vychází také I. Ramonet, který klade sugestivní otázku, zda „Spojené státy mohou bez rizika konfliktu ve střednědobém nebo dlouhodobém výhledu nadále prosazovat své arogantní imperiální záměry“.¹³ Kritická stanoviska jsou příznačná i pro rovinu vojenskoodbornou. Tak např. generál Ph. Vougy píše, že „bude stát mnoho sil, aby Francie a ostatní evropské země nezůstávaly jen dodatečnými prvky tvář v tvář globální politicko-vojenské americké velmoci, která v této oblasti nadále zastává příliš hegemonské stanovisko“.¹⁴ Nejméně vyhraněná jsou stanoviska politických činitelů, nicméně i ta vyjadřují kritické přístupy. Např. ministr zahraničí z období 1995–1997 zdůraznil: „Nechceme svět ovládaný jedinou mocností, ale svět organizovaný na základě principů multipolarity.“¹⁵

Velmi důležitou roli v nové etapě francouzsko-americké rivality hrají ekonomické důvody. USA se lépe přizpůsobily transformacím mezinárodního ekonomického prostředí,¹⁶ a tak v posledních letech dosáhly vyššího ekonomického růstu. Vytvořily si předpoklady pro vystupňování svých aktivit v oblastech, kde si nejčastěji konkurují především s Francií. Jde zejména o letecký průmysl. V této oblasti jsou francouzští odborníci přesvědčeni o tom, že „Spojené státy se vybavují nástroji, které jim umožňují vnucovat jejich ekonomickou hegemonii“.¹⁷ V civilním letectví jde o souboj mezi Airbusem a Boeingem, ve vojenském letectví, kde došlo k nezvratnému zmenšení světového trhu, se utkávají především firmy Mc Donnell Douglas (bitevní letouny F 18) na straně jedné a Dassault (letouny Mirage) na straně druhé. Soupeří se v odvětví, které má strategický význam pro celou ekonomiku. Přími účastníci dokonce používají výraz „ekonomická válka“ a dodávají, že v ní se Francie nachází „v první linii proti Američanům“.¹⁸

Souhlas s nimi však vyjadřují i političtí představitelé. Např. socialistický senátor B. Delanoe zdůrazňuje: „Musíme se zaměřit především na evropský trh..., přejeme-li si přežití zbrojního průmyslu, pak musíme buďto rozvíjet evropskou výrobu, nebo to vzdát a nakupovat americké produkty.“¹⁹ Stejně vyznívá i názor J. Baumela, poslance za pravicovou RPR: „Je třeba uhájit ve Francii a třeba i v rámci EU průmyslovou základnu obrany, která je nezbytná pro naši nezávislost tvář v tvář stále dravější a krutější konkurenci amerických holdingů.“²⁰

Vedle ekonomického soupeření však existuje také konvergentní tendence ve strategicky velmi důležitých oblastech. Obě země se shodují v otázce proliferace zbraní hromadného ničení, mezinárodního terorismu a zločinu, spolupracují v oblasti peace-keeping a v neposlední řadě spolupracují přímo ve vojenské oblasti. Jde zejména o systémy strategického

průzkumu, o činnost společné skupiny v rámci vojenského štábu NATO a o další aktivity. To jsou důležité prvky shody v oblasti strategických priorit a dlouhodobé spolupráce při jejich naplňování.

Chirakova strategická revoluce

Nové přístupy a nová rozhodnutí Francie v oblasti bezpečnostní politiky po roce 1995 můžeme datovat již od června 1995, kdy Francie vyslala své elitní jednotky Vojska pro rychlé nasazení (FAR) do Bosny. Její kontingent byl v Bosně po dlouhou dobu nejpočetnější a nejvýznamnější. Toto rozhodnutí se ve Francii setkalo převážně s pochopením, neboť znamenalo přechod Západu k aktivnímu postupu v zájmu ukončení konfliktu v této citlivé části Evropy. Dalo najevo, že Evropa je schopna přebírat odpovědnost za svůj vlastní osud, a tím přispělo i k upevnění mezinárodní prestiže Francie. Postup francouzského prezidenta se dokonce stal pobídkou pro jeho amerického partnera B. Clintona, aby USA výrazně zvýšily svou angažovanost při řešení konfliktu v Bosně.²¹

Další rozhodnutí však již vyvolávala kontroverzní reakce a stala se konfliktními. Platí to především o obnovení jaderných zkoušek v červnu 1995. Reakce mezinárodní veřejnosti na toto francouzské rozhodnutí ukázala, že po skončení studené války došlo k výraznému posunu v oblasti vnímání rizik vyplývajících z jaderných pokusů. Vnitrofrancouzská diskuze probíhala převážně ve věcném duchu a bez vzájemného obviňování. Vedla k poznatku, že by se mohly zkomplikovat snahy Francie o zvýraznění evropského rozměru jejího jaderného potenciálu v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky.²² Série jaderných pokusů byla nakonec zkrácena a prezident Chirac dokázal vysvětlit důvody svého rozhodnutí především tím, že je zarámoval důrazem na samostatnost a nezávislost Francie.

Podmíněný návrat do NATO

Jako skutečně přelomové můžeme hodnotit rozhodnutí Rady ministrů Francie z 5. prosince 1995 o normalizaci vztahů s NATO. Jde o postupný návrat do vojenské struktury NATO, jenž vyplynul z poznání, že v minulosti se Francie v rámci Severoatlantické aliance sama stavěla mimo možnost ovlivňovat její strategická rozhodnutí. Přesto však jde o vůbec nejkontroverznější a nejčastěji diskutované rozhodnutí po roce 1995. Znamená, že se francouzští generálové a vyšší důstojníci vrátí především do vojenského výboru. Nedotčen však zůstal základní princip francouzské nezávislosti – všichni příslušníci francouzských ozbrojených sil jsou podřízeni svému vrchnímu veliteli, tj. prezidentu Francouzské republiky. V jeho a jenom v jeho pravomoci nadále zůstává i případné rozhodování o použití nejdůležitějšího nástroje francouzské bezpečnostní politiky – všech druhů jaderných zbraní. V tomto směru tedy Francie nepřekročila práh toho, co de Gaulle nazval subordinací a automatickým zapojením francouzských vojsk do NATO.

Francouzští činitelé zdůvodnili návrat do vojenské struktury NATO dvěma hlavními motivy. Prvním z nich je posílení politické kontroly uvnitř Severoatlantické aliance, zvýraznění role a posílení autority Rady NATO, která by podle francouzských představ měla sloužit i jako rámec pro jednání ministrů obrany. Pokud jde o vojenský výbor, ten by měl sloužit jako „generální štáb celé Aliance a měl by připravovat scénáře pro podrobné vojenské plánování na nejrůznějších velitelských stupních“.²³ Druhým motivem francouzského návratu je posílit evropskou dimenzi NATO vytvořením evropské obranné a bezpečnostní identity. Francie chce působit zevnitř NATO s cílem dosáhnout změny jak v oblasti struktury, tak i v oblasti rozhodovacích procedur.

Dlouhodobým francouzským cílem zůstává vytvoření společného evropského odstrašovacího potenciálu. Zde již došlo k posunu, tehdejší premiér Juppé totiž prohlásil: „Budeme se muset naučit, jak v rámci doktríny vytvořit základní faktor, kterým je kolektivní rozměr.“²⁴ Francie od svých původních představ o „rozšířeném odstrašování“ dospěla přes

nabídku „sdíleného odstrašování“ až k návrhu na „dohodnuté a sladěné odstrašování“ (dissuasion concertée). Nejdále Francie pokročila v tzv. jaderném dialogu s Velkou Británií. Pokročila jednání o přípravě leteckého nosiče řízených střel s jadernou náloží, avšak zatím není na obzoru výraznější spolupráce v oblasti námořních řízených střel.²⁵ Při hodnocení dosavadních výsledků jsou však britští politici mnohem opatrnější a vůbec nesdílejí francouzský optimismus, že „společný jaderný deštník by mohl nejprve doplnit a poté dokonce nahradit americký deštník“.²⁶ Pro nejbližší perspektivu zřejmě bude platit závěr P. Boniface: „Dnes naši spojenci nejsou připraveni na to, aby přijali myšlenku společného jaderného odstrašování. Kdybychom jim ji vnucovali, pak bychom vyvolali jen odpor proti této myšlence jako takové.“²⁷

Rada otázek zůstává spojena s tzv. pragmatickým stanoviskem, které chce Francie zaujmát vůči Skupině pro jaderné plánování. Důraz na pragmatismus pro ni znamená posun do institucionální roviny a má dva základní aspekty. Umožňuje Francii projednávat své iniciativy se svými evropskými spojenci.²⁸ Není to však bezvýhradný vstup Francie do Skupiny pro jaderné plánování, francouzské jaderné síly se nestaly součástí potenciálu NATO.

Návrat do NATO tedy neznamená ani „revoluční zvrat, ani znásilnění dlouholetého tabu, nýbrž postupný, legitimní a realistický vývoj...“, vyvození závěrů ze změny strategického kontextu po skončení studené války..., kdy více Evropy zítra znamená více Aliance dnes“.²⁹ Pokud jde o budování evropské identity nikoli mimo NATO, nýbrž uvnitř NATO, bude muset Francie vyvinout velké úsilí, aby své evropské spojence přesvědčila o smyslu svých iniciativ. Není a nebude snadné rozptýlit obavy, zda Francie neusiluje o vytvoření něčeho mimo Severoatlantickou alianci, nebo dokonce proti ní. Teprve další vývoj ukáže, zda „nový prezident [míněn J. Chirac – pozn. aut.] může Spojené státy uklidnit“³⁰ a zmírnit jejich obavy, že francouzské iniciativy jsou motivovány systematickým gaullistickým antiamerikanismem. Úspěšnost francouzských iniciativ bude záviset také na součinnosti a spolupráci se SRN a s Velkou Británií. Není možné očekávat, že by se Francii podařilo prosadit všechny své představy. Proto také francouzští politici nevyklučují ani to, že pokud by jejich země v tomto směru vůbec neuspěla, pak by k jejímu plnému návratu do NATO nedošlo.³¹

Profesionalizace armády

Triáda přelomových rozhodnutí vyvrcholila 22. února 1996 oznámením, že Rada ministrů schválila projekt plné profesionalizace armády. Právě tímto rozhodnutím se dovršila tzv. Chirakova strategická revoluce.³² Proces přechodu na plně profesionalizovanou armádu byl zahájen jednáním Rady obrany, která na svém zasedání dne 22. února 1996 za předsednictví prezidenta J. Chiraka a za účasti tehdejšího premiéra A. Juppého schválila novou strategickou koncepci bezpečnostní politiky Francie. Její pojetí vyplynulo z toho, že po skončení studené války zanikla hrozba konfliktu na strategické úrovni a do popředí vystoupila nová rizika, nové typy ohrožení a nové druhy ozbrojených konfliktů i vojenských operací. Z této nové koncepce vyplynuly zásadní změny ve dvou oblastech.

Především se změnilo poslání francouzských ozbrojených sil. Byly vytyčeny čtyři základní priority – odstrašování, prevence, projekce síly a ochrana území. Namísto dřívější „priority priorit“, kterou představovala odstrašovací strategie (soustředěná především na obranu francouzského území), Francie přikládá stejný význam také strategii akce – „stratégie de l'action“ –, jež se vyznačuje větší dynamikou a zaměřením na častější a rozmanitější použití klasických sil.

Druhá oblast změn – přechod od armády budované na bázi odvodů k armádě plně profesionální – byla zdůvodněna výrazným snížením významu obrany francouzského území a nutností rychlých zásahů nejrůznějšího druhu mimo státní území. Ministr obrany v této souvislosti napsal, že „národ ve zbrani je neoddělitelně spojen s obdobím »la levée en masse«³³ a s obranou státních hranic. Dnes již však určujícím činitelem, který by nejlépe

zajišťoval zájmy země a její bezpečnosti, není počet. To je důvod, proč Francie bude do šesti let vybavena profesionální armádou."³⁴

Konkrétním dopadem rozhodnutí o profesionalizaci armády je výrazné snížení stavů francouzských ozbrojených sil, zrušení téměř poloviny útvarů pozemního vojska (jde o snížení počtu pluků z dosavadních 186 na 83 a o zrušení celé první tankové divize), k němuž by mělo dojít do roku 2001. To má vážný dopad nejen na francouzské ozbrojené síly, ale i na život mnoha měst a krajů. Zasahuje Francii na citlivém místě, kterým jsou dlouhodobé tradice pluků (mnohdy i staleté), hrdost na službu u daného pluku.³⁵ Svě výhrady nejprve vyjádřili vysocí vojenscí činitelé, kteří požadovali, aby ohlášené změny neprobíhaly ukvapeně, ale aby celý proces profesionalizace byl důkladně zvážen a připraven. Přesto však převážily finanční a technokratické přístupy k celé záležitosti a profesionalizace byla velmi rychle „posvěcena“ z nejvyšších míst.³⁶ Do celé záležitosti se proto vkládají starostové měst a poslanci, a to bez rozdílu stranické příslušnosti. Svojně zdůrazňují, že chápou nutnost snížit počty ozbrojených sil, ale že by nebylo dobré, aby se to dotklo právě pluku, který je od nepaměti v jejich městě. Odvolávají se přitom nejen na tradice, nýbrž i na ekonomické a sociální dopady – na ztrátu pracovních příležitostí pro tisíce obyvatel, jež se podílejí na zásobování pluků. To vše ukazuje, že snižování počtu francouzských ozbrojených sil bude ještě předmětem řady diskuzí a jednání.

Francouzský přístup ke společné zahraniční a bezpečnostní politice

Na tento základ navazují francouzská stanoviska k problematice společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Jejím cílem je plné zapojení ZEU do Evropské unie proto, aby se Evropská unie mohla stát „společenstvím bezpečnosti a obrany“. Francie usiluje o to, aby se společná zahraniční a bezpečnostní politika stala ústředním prvkem celého procesu reformy Evropské unie, a to na základě „*definování společné strategie s cílem sjednotit základní zájmy všech členských států a vyvarovat se rozdrobení Unie podle národních nebo regionálních zájmů*“.³⁷ Velký význam přikládá Francie spolupráci se SRN, s Belgií, s Lucemburskem, se Španělskem a s Itálií, jež se zaměřuje na přípravu programu etap, který by měl umožnit dosažení dlouhodobých cílů společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Již v průběhu své volební kampaně přišel J. Chirac s myšlenkou vytvořit funkci, jejíž nositel by při jednáních s NATO, s USA a s evropskými státy prosazoval společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie. Podle Chirakova návrhu by pracovní návrh této funkce mohl znít „Pan SZBP – Monsieur PESC“. Později – zejména pak v programu RPR z března 1996 – byla tato myšlenka rozvedena tak, že by se mělo jednat nikoli o někoho, kdo rozšíří počet vysokých funkcionářů Evropské unie, nýbrž o někoho, kdo řadu z nich nahradí. Francie ho pojímá jako „*politickou osobnost dostatečně silnou k tomu, aby jako rovný s rovným mohla jednat s ministry zahraničí USA či Ruska*“. Pana SZBP by podle francouzských představ měla jmenovat Rada Evropy, pověřovat ho mandátem na dobu 3–5 let a volat ho k odpovědnosti za vývoj společné zahraniční a bezpečnostní politiky a za její prosazování. Měl by zosobňovat tvář i hlas Evropské unie a postupně získat statut srovnatelný s generálním tajemníkem NATO. Jeho úkolem by bylo reprezentovat společná stanoviska a prosazovat společné akce Evropské unie, rozvíjet spolupráci mezi diplomaty a ambasádami členských zemí Evropské unie. Kromě toho by měl varovat Evropskou unii před krizemi, které by mohly vypuknout. Proto podle francouzských politiků nepřipadá v úvahu, aby to byl nějaký „vysloužilce nebo ležák národní politiky“.

Francie však v tomto směru nemá příliš šancí, aby získala podporu svých spojenců. Jistý je nesouhlas Velké Británie, která vytváření takovýchto komunitárních funkcí odmítá. Pokud jde o SRN, Francie dosáhla společného dopisu J. Chiraka a H. Kohla ze dne 6. prosince 1996 adresovaný F. Gonzálesovi, který v té době zastával funkci předsedy Rady Evropy. V něm se sice objevil důraz na zvýšení viditelnosti, jež by umožnila sjednotit komunitární nástroje s možnostmi jednotlivých členských států, avšak výslovná zmínka

o nutnosti vytvořit funkci Pana SZBP se do něj nedostala. Ostatně i německý ministr zahraničí K. Kinkel komentoval snahy Francie slovy, že si nepřeje, aby někdo dělal jeho práci.

Důraz na evropskou obrannou identitu

Důležitým mezníkem ve vývoji bezpečnostní politiky Francie po roce 1995 se stal berlínský summit NATO v červnu 1996. Po jeho skončení ministr obrany Ch. Millon³⁸ vyjádřil přesvědčení, že došlo k překonání dosavadních neshod a nedorozumění a že se otevřela možnost výrazně pokročit na cestě zásadní obnovy Severoatlantické aliance a zejména pak k vytvoření evropské identity. Pozornost Francie se zaměřila na tři hlavní priority: společné smíšené ozbrojené síly (CTJF–GFIM), určení prostředků potřebných pro Evropany, změna budoucích struktur NATO.

Chirakova revoluce vyvolala i kritické hlasy, především ze strany socialistů. Např. P. Quilés, bývalý ministr obrany, kritizoval, že závazná rozhodnutí byla přijata bez předchozí diskuze, čímž se projevil prezidentův nebezpečný sklon k individualistickému výkonu moci. Podle jeho názoru došlo k závaznému zpochybnění dosavadní bezpečnostní strategické doktríny Francie a Američanům byla přenechána iniciativa, aby řídili výstavbu a realizaci ESDI. Varoval, že by se Berlín mohl nakonec změnit ve „věc“, která by Francouze napálila, neboť o každé akci evropské obrany by rozhodovala Rada NATO, a tím by vlastně Američané získali právo veta. Nakonec by podle jeho názoru mohlo dojít k tomu, že by se berlínský souhlas s „evropskou obranou“ změnil „v poevropštění NATO a že USA se stanou šestnáctým členem EU. Tudy ale cesta k identitě Evropy nevede. Naopak se může stát, že jediným výsledkem bude úplný návrat Francie do vojenské integrace NATO.“³⁹

Francie a rozšíření NATO

Již za prezidenta Mitterranda převažoval ve Francii názor, že po skončení studené války je třeba nejprve uskutečnit vnitřní reformu NATO a teprve poté jeho rozšíření. Současná vládní koalice zaujala stanovisko, že „*přizpůsobení Aliance novým podmínkám vytvoří příznivou situaci pro rozšíření a nikoli naopak. Kdyby se postupovalo opačně, kdyby struktury NATO nebyly přizpůsobeny potřebám rozšiřování, mohlo by dojít k jejich oslabení*“.⁴⁰ Proto Francie po svém návratu do NATO dále stupňuje úsilí o dosažení zásadní vnitřní reformy celé Severoatlantické aliance. Zdůrazňuje, že by země střední a východní Evropy měly být přijaty nikoli do starého, nýbrž do nového NATO.

Jako jeden z prvních upozornil na tuto skutečnost F. Léotard, a to v době, kdy byl ministrem obrany: „*Možnost přijetí nových demokracií do Aliance nesmí být nazírána jen z vojenských hledisek, měla by se posuzovat globálněji, v celé šíři různých politických, vojenských, ekonomických a dokonce kulturních rozměrů integrace těchto zemí do Západu*“.⁴¹

V tomto směru nadále přetrvává kontinuita a potvrdila se i během návštěvy prezidenta Chiraka v Praze na počátku dubna 1997. Jejím smyslem nebylo zviklat víru v NATO,⁴² ale spíše připomenout, že postupné přijímání nových členských zemí je jen jednou z výzev NATO v tomto přelomovém období. Pokud tzv. kandidátské země první vlny budou svůj zájem o členství v NATO zdůvodňovat především výhodami vyplývajícími z kolektivní obrany a zejména pak z článku 5 Severoatlantické smlouvy, pak ve Francii vyvolají nepříznivý dojem, že chtějí vstoupit do starého, nikoli do nového NATO.

Důležitým činitelem francouzského přístupu k rozšiřování NATO je Rusko. Prezident Chirac se v uplynulých dvou letech několikrát vyjádřil ve prospěch vytvoření nové architektury bezpečnosti pro náš kontinent zahrnující Rusko. Jeho ministr zahraničí z období 1995–1997 H. de Charette několikrát zdůraznil, že v Evropě nebude skutečná bezpečnostní organizace, když z ní bude vyloučeno nebo vystrčeno Rusko. Proto Francie považuje za nezbytné přijetí takových opatření, která by Rusku jasně ukázala, že není vnímáno jako

hrozba a že je partnerem spolupracujícím s NATO. Zároveň s tím prosazuje zvýraznění významu a vlivu OBSE, její přeměnu v plnoprávnou bezpečnostní instituci, umožňující plné zapojení Ruska do evropské bezpečnosti. Francie tedy není kategoricky proti rozšiřování NATO, chápe jej však jako součást širšího procesu tvorby nové architektury evropské bezpečnosti, zahrnující NATO, EU/ZEU a OBSE. Usiluje o vytvoření rámce, který by byl co nejpřijatelnější pro Evropu jako celek.

Sám prezident Chirac během svých návštěv v Polsku, v Maďarsku a v České republice vyjádřil podporu kandidatuře těchto zemí do tzv. první vlny nových členů NATO. Stejnou podporu vyjádřil i v Rumunsku, a to ještě před svou návštěvou Prahy.⁴³ Právě za Chirakova období se Rumunsko stalo privilegovaným kandidátem Francie na získání členství v NATO v první vlně procesu rozšiřování NATO. Důvodů je jistě více – dlouholeté tradice francouzsko-rumunských vztahů, snaha Francie ovlivnit proces rozšiřování a reformu NATO, snaha o zaměření expanze stability do oblasti Balkánu atd. Další vývoj ukáže, do jaké míry může Francie svou podporou Rumunska ovlivnit celý proces rozšiřování NATO.

Spor o kompetence v rámci vojenské struktury NATO

Významným cílem bezpečnostní politiky Francie se po nástupu J. Chiraka do funkce prezidenta republiky stalo přerozdělení klíčových funkcí v rámci vojenské struktury NATO. Stávající rozdělení totiž přetrvává z doby studené války, kdy se Severoatlantická aliance připravovala na vedení rozsáhlé a intenzivní války v prostoru celé Evropy. Do popředí pozornosti bezpečnostní politiky Francie se proto v letech 1995–1997 dostalo volání po nové velitelské struktuře NATO, která by odpovídala dvěma základním změnám dlouhodobého charakteru. První z nich je nasazování ozbrojených sil Severoatlantické aliance k plnění zcela nových úkolů, druhou pak nárůst významu evropských členů NATO. Francie navrhla vyvážené rozdělení odpovědností mezi evropským a americkým velitelstvím na stejné úrovni. Mělo by jít o takové rozdělení, které by vyústilo v celkovou obnovu velitelské struktury Severoatlantické aliance.

Základním francouzským návrhem je ponechat obě strategická velitelství NATO (Saceur v Monsu a Saclant v Norfolku) v rukou amerických generálů, ale zároveň v Monsu vytvořit funkci evropského zástupce velitele pro strategické záležitosti. Tento zástupce by měl být spojovacím článkem mezi NATO a ZEU a působit v zájmu tak často skloňované evropské identity. Dále Francie navrhuje snížit stávající počet velitelství a štábů NATO (ze 65 na zhruba 20) a zjednodušit integrovanou vojenskou strukturu. A konečně třetím návrhem na strategické úrovni je rozdělit evropský prostor do dvou regionů – severovýchodního s velitelstvím v belgickém Brunssumu a jižního s velitelstvím v italské Neapoli. A právě tento návrh se stává jáblkem sváru, neboť Francie a spolu s ní i některé další evropské země (zejména Belgie a SRN) navrhují, aby tato regionální velitelství připadla Evropanům.

Francie přitom vychází ze skutečnosti, že integrovaná vojenská struktura NATO má v současné době celkem 65 štábů a velitelství, jejichž činnost zabezpečuje 17 600 vojáků a občanských pracovníků. Podle francouzského názoru jde o „*mimořádně těžkopádnou a velmi málo mobilní strukturu, kterou navíc mohou Američané kdykoli zablokovat, a tak Evropanům znemožnit rozvíjení kolektivní obranné identity*“.⁴⁴ Francouzští politici poukazují rovněž na skutečnost, že v rámci SFOR je celkem devět velitelství, z nichž plně dvě třetiny připadly Američanům, i když na jejich příslušníky připadá pouze jedna čtvrtina celkového stavu SFOR.

Spor o změnu velitelských struktur NATO je nejčastěji vnímán jako spor mezi Francií a USA. Oběma jednajícím stranám jsou však jasné tři základní skutečnosti. Francie má v některých svých stanoviscích podporu Belgie, SRN a také Velké Británie, bez francouzské účasti by tzv. evropeizace NATO ztratila svou hybnou sílu a stejně tak by byl silně omezen evropský rozměr Chirakovy strategie. Lze tedy očekávat pokračující jednání, při

nichž se obě strany budou snažit o nalezení kompromisu. Vyloučit však nemůžeme ani variantu, že by se Francie s USA nedohodla a že by zmrazila své sblížování s NATO na úrovni před prosincem 1995.

Německé reakce na francouzské změny

Francouzské rozhodnutí profesionalizovat armádu a provést zásadní strukturální změny ve zbrojním průmyslu vyvolalo velkou odezvu především v SRN, a to ve dvou hlavních směrech:

a) V oblasti výstavby ozbrojených sil je to záměr profesionalizovat armádu, snížit počet ozbrojených sil na 50 % a připravovat je především na tzv. projekci síly. Tento záměr vyvolal určitou krizi důvěry mezi ministerstvy obrany obou zemí. Ve SRN zavládlo znepokojení, že Francie chce nové situace využít k tomu, aby největší tíhu obrany území v rámci evropských členů NATO ponechala právě na německém Bundeswehru, aby z tohoto pilíře kolektivní obrany na kontinentě učinila tažného koně, za něž by se mohla takřkajíc schovat.⁴⁵ Němečtí politici mají prvořadý zájem na zachování transatlantické vazby, na americké přítomnosti v Evropě. Proto také zdůrazňují, že kdyby všechny západoevropské země postupovaly stejně jako Francie, pak by si Američané mohli položit otázku, proč by měli nadále zůstat v Evropě.

b) V oblasti zbrojního průmyslu se objevily obavy, aby Francie v důsledku svých restriktivních opatření neupustila od dříve dohodnuté spolupráce na tak významných projektech, jakými jsou zejména Airbus, přepravní vrtulník NH 90, bitevní vrtulník Tigre a zpravodajské družice Horus a Helios. Znepokojení vyplynulo i ze slučování francouzských zbrojních firem a z vytváření tzv. státních šampionů zbrojního průmyslu, jimiž jsou velké holdingy zbrojního průmyslu typu Dassault, Matra, Aérospatiale či Thomson. Kdyby se Francie v tomto směru skutečně uzavřela plně do sebe, německé firmy by si takový postup mohly vysvětlit jako nedocení jejich významu a mohly by hledat východisko v prohloubení spolupráce se zbrojním průmyslem USA.

Francouzsko-německá krize důvěry byla zažehnána až po osobním setkání J. Chiraka s H. Kohlem, jež se uskutečnilo 10. května 1996 v Bonnu. Během něho francouzský prezident potvrdil, že jeho země splní všechny závazky, včetně podílu na společné výrobě vrtulníků. Zdůraznil, že strukturální změny francouzského zbrojního průmyslu vycházejí nikoli z egoistických pohnutek, nýbrž ze snahy udělat stejná strukturální přeskupení, k jakým došlo v jiných evropských zemích – včetně SRN – již dříve. Do tzv. evropského horizontu zasadil i profesionalizaci armády a rovněž v tomto případě potvrdil pokračující orientaci Francie na sblížování vojenských struktur obou zemí. Zdůraznil, že Francie splní všechny závazky, jež pro ni vyplývají z jejího postavení v rámci osy Paříž–Bonn.⁴⁶

Rozptýlení německých obav mělo pro Francii strategický význam, bez něhož by nemohla pokračovat ve své ofenzivě zahájené návratem do vojenských struktur NATO. Úzká bezpečnostněpolitická spolupráce se SRN je pro ni základním předpokladem pro dva směry jejího dalšího postupu. Především jde o francouzské úsilí v oblasti tzv. evropské identity, jež vede přes posílení evropského pilíře NATO a přes „přeměnu ZEU v ozbrojenou paži Evropské unie“. Neméně důležitá je i snaha Francie udržet a upevnit spolupráci se svými nejvýznamnějšími evropskými partnery v oblasti zbrojního průmyslu, kde je nutné čelit stále silnějšímu tlaku USA, jehož novým rysem je spojování průmyslových a obchodních aktivit s podporou politických činitelů. A tento postup zatím Západoevropanům chybí.

Prohloubení spolupráce se SRN

Bezpečnostní politika Francie musí reagovat také na skutečnost, že se po skončení studené války výrazně změnil vliv a role SRN v rámci NATO a evropské integrace, a tím se vy-

tvořil i nový rámec vzájemných vztahů mezi Francií a SRN. Po sjednocení SRN s bývalou NDR posílilo Německo svůj statut hospodářského obra. Zároveň s tím pominula řada důvodů, jež SRN omezovaly do role politického trpaslíka. Naproti tomu Francie se musela vyrovnat s tím, že poklesl význam jednoho ze základních trumfů její bezpečnostní politiky, tedy význam jejích jaderných zbraní, které nikdy nebyly podřízeny velení NATO a spadaly výlučně pod národní velení. Tyto skutečnosti ve svém souhrnném dopadu změnilly rámec vztahů mezi Francií a SRN ve prospěch SRN, především zvýraznily význam SRN jako strategického partnera v úsilí o reformu NATO a o naplnění dlouholetých snah Francie o vytvoření evropské obrany.

Během let, která uplynula od znovusjednocení Německa, se však ve Francii vyhranily dva základní názory, jak reagovat na novou situaci. Socialisté v době, kdy v jejich čele byl L. Jospin, dospěli k závěru, že je třeba „*nejprve se pokusit o vytvoření evropské identity a teprve potom nastolit otázku vztahu mezi touto evropskou identitou a NATO*“.⁴⁷ Úskalí takového přístupu však spočívá v tom, že by mohl skončit stejně jako diskutující v první polovině 50. let, kteří se o znovuvyzbrojení SRN v rámci západní Evropy přeli tak dlouho, až k němu došlo v rámci NATO. Skutečnost, že všichni evropští partneři Francie jsou členy NATO, velmi silně omezuje pravděpodobnost na vytvoření evropské obrany mimo rámec NATO. Z těchto skutečností nakonec vycházel i přístup J. Chiraka a jeho nejbližších spolupracovníků v oblasti bezpečnostní politiky.

Společná francouzsko-německá koncepce

Zásadním mezníkem v rozvoji francouzsko-německých vztahů se stalo jednání Francouzsko-německého výboru pro obranu a bezpečnost, které se sešlo v prosinci 1996 v Norimberku za předsednictví H. Kohla a J. Chiraka. Na jeho závěr obě strany podepsaly Společnou francouzsko-německou koncepci v oblasti bezpečnosti a obrany. V ní obě strany především zdůraznily oboustrannou vůli vyvozovat společné závěry ze změn bezpečnostní situace v Evropě a přihlásily se ke společné historické odpovědnosti za pokrok evropské integrace.

V první kapitole tohoto dokumentu se obě strany vymezily jako společenství osudu a zájmů a zdůraznily, že se jejich zájmy již staly nedělitelnými. Ve druhé kapitole, nazvané Společné hodnocení bezpečnostního prostředí, oba státy zdůraznily, že za nezbytné nadále považují udržení schopnosti k národní i kolektivní obraně, „*neboť nelze zcela vyloučit zásadní zvrat podmínek evropské bezpečnosti*“.⁴⁸ Vzhledem k současné mezinárodní situaci zdůraznily SRN a Francie význam prevence rizik a zvládání krizí, které by mohly ohrozit evropskou bezpečnost. Za nejdůležitější část této kapitoly však můžeme považovat závěr, že cílem obou zemí je, aby se ZEÚ časem stala součástí Evropské unie a aby Evropané byli schopni vést operace takřkajíc ve vlastní režii.

Do tohoto rámce zapadá i společný francouzsko-německý návrh předložený v průběhu Mezivládní konference Evropské unie. Podle něho by zásadní rozhodnutí v oblasti obranné politiky příslušela Evropské radě, jejich konkrétní uplatňování by mělo být záležitostí Západoevropské unie, která by rovněž zajišťovala koordinaci s NATO. Takový postup by Francii otevřel prostor k uplatnění jejích tvůrčích přístupů a k postupnému prosazování změn ve stylu práce NATO.⁴⁹

Třetí kapitola zmíněného dokumentu, nazvaná Společný strategický přístup, pak zdůrazňuje, že základem strategie obou zemí zůstává obrana národního území a kombinace konvenčních a jaderných zbraní přizpůsobená novému strategickému prostředí. Dále připomíná, že nejzazší zárukou atlantických spojenců jsou jaderné zbraně USA, k jejichž odstrašovacímu účinku přispívají i nezávislé jaderné síly Velké Británie a Francie. Obě země vyhlásily připravenost k zahájení dialogu o poslání jaderných zbraní v kontextu evropské obranné politiky, jehož součástí by se měla stát i spolupráce v oblasti jaderného průmyslu.

Na konkrétní úkoly vzájemné spolupráce se pak zaměřila čtvrtá kapitola, nazvaná Směrnice pro spolupráci ve vojenství a ve vyzbrojování. Ta již hovoří o společném plánování vojenských potřeb a akvizičních programů v oblasti vyzbrojování. Obě země se zde hlásí k myšlence postupně vytvořit průmyslovou a technologickou základnu obrany v rámci Evropské unie. Vyzývá ostatní evropské země, aby se jedním ze základních směrů společné zahraniční a bezpečnostní politiky stala společná průmyslová a technologická strategie, která by umožňovala vybavovat ozbrojené síly evropských států za nejnižší možnou cenu, a tak dospět k evropské standardizaci.

Společná francouzsko-německá bezpečnostněpolitická koncepce je velmi důležitým dokumentem. Má význam jak z hlediska zpětného pohledu do minulosti, tak i z hlediska výhledu do budoucnosti. Ukázala, že zánik společného, předem stanoveného nepřítele nevedl ke ztrátě dynamiky francouzsko-německých vztahů, že společný nepřítel nebyl jediným a dokonce ani hlavním *raison d'être* francouzsko-německého spojení. Naopak toto spojení pokračuje dál a dokonce na kvalitativně vyšší úrovni i za situace, kdy se vyrovnaly pozice obou zemí. SRN již není tzv. politickým trpaslíkem, Francie již nevystupuje z pozice vítězné mocnosti z druhé světové války, a proto společná strategická koncepce vyznívá i jako potvrzení skutečnosti, že v oblasti bezpečnosti se obě země staly rovnocennými partnery. Pokud jde o budoucnost, tato koncepce se stala dalším mezníkem francouzsko-německého sblížení v oblasti bezpečnostní politiky. Otevřela novou kapitolu knihy, kterou v roce 1963 začali psát Ch. de Gaulle a K. Adenauer. Jejich pokračovatelé dospěli na úroveň potvrzující dlouhodobý a nezvratný charakter vzájemné spolupráce, která pokračuje i za zásadně změněné mezinárodní situace.

Obě země ve společné deklaraci potvrdily, že svou spolupráci chtějí zdokonalovat výlučně v evropském a atlantickém rámci. Kladou však důraz na obnovení a transformaci Severoatlantické aliance, na její přizpůsobení nové mezinárodní situaci. Společná koncepce se proto stala dokumentem celoevropského a transatlantického významu. Potvrdila nezvratnost procesu budování tzv. evropské identity v rámci NATO, zejména stanovisko obou zemí, „*že evropská obranná politika musí přejít pod pravomoc Evropské rady a že v rámci této perspektivy se ZEU musí časem stát součástí EU*“.⁵⁰

Samozřejmě, že do budoucnosti zůstávají i některé otevřené otázky. Je to především úloha jaderných zbraní a jaderné strategie. Teprve další vývoj ukáže, jakým směrem a k jakým výsledkům povede dialog o úloze jaderného odstrašování v rámci evropské obranné politiky. Je otázkou, zda a za jak dlouhou dobu se dospěje na úroveň, kterou francouzští strategové označují jako „*sladění odstrašování*“ (*dissuasion concertée*). Dále jde o otázku dělby práce mezi oběma zeměmi. Jistě nelze počítat s tím, že by se Francie zaměřovala na tzv. ušlechtilé akce mimo teritorium NATO (což znamená přípravu elitních jednotek pro prestižní akce pod mandátem OSN), zatímco SRN by nadále zůstávala hlavním pilířem klasické obrany území (což naopak znamená nadále udržovat početné prapory a brigády pozemního vojska). Teprve budoucnost ukáže, jakou podobu bude mít „*sladování přístupu k akcím, jejichž smyslem je předcházet krizím nebo je řešit*“. Je otázkou, zda se například Francie bude se SRN radit před svými zásahy v Africe. I při existenci těchto a možných dalších otázek je nesporné, že Společná francouzsko-německá bezpečnostní koncepce potvrdila odhodlanost obou zemí podílet se rovnoměrně jak na kolektivní obraně Severoatlantické aliance, tak i na akcích k ochraně mezinárodní stability. Je tedy dokumentem zaměřeným především do budoucnosti.

* * *

Tato stať byla napsána ještě před skončením mimořádných parlamentních voleb ve Francii (proběhly ve dnech 26. května a 1. června 1997), a tak nemohla přinést nástin hlavních očekávaných změn v oblasti ekonomické a sociální politiky. Lze však předpokládat, že se nejvíce povolebních změn projeví v oblasti ekonomické a sociální politiky, zejména

v přístupu k celé problematice Maastrichtské smlouvy. Je pravděpodobné, že vláda premiéra Jospina bude usilovat především o to, aby se větší pozornost věnovala otázkám zaměstnanosti. Příznivou okolností pro ni je skutečnost, že došlo k celoevropskému oslabení donedávna dominantního vlivu monetaristických a příliš matematických přístupů k ekonomické politice. Jospinův kabinet může počítat s podporou vlád nových členských států Evropské unie, které si přejí, aby výsledkem Mezivládní konference byla i kapitola věnovaná otázkám zaměstnanosti. Může tedy počítat zejména s podporou nové britské vlády, jejíž ministr zahraničí R. Cook právě v Paříži zdůraznil, že „je potřeba vyvarovat se toho, aby jedinou společnou hospodářskou politikou v Evropě byla měnová a finanční politika“.⁵¹

Pokud jde o bezpečnostní politiku, můžeme se zamýšlet nad možnostmi přístupu nové vlády ke čtyřem pilířům tzv. chirakovské strategické revoluce. Nic už nelze změnit na dosavadním přístupu J. Chiraka k otázce jaderných testů. Nové přístupy nelze očekávat, ani pokud jde o Společnou francouzsko-německou koncepci v oblasti bezpečnosti a obrany. Francouzští socialisté ji respektují jako výsledek dlouhodobého procesu sbližování obou zemí, které „odolalo“ již několika změnám vládních koalic v obou státech. Jednou byla levicová vláda v Německu a pravicová vláda ve Francii, jindy to bylo naopak a z hlediska nejbližší budoucnosti nelze vyloučit, že v obou zemích mohou být vytvořeny vládní koalice stejného politického zaměření. Nic tedy nesvědčí o tom, že by proces vzájemného sbližování měl ztratit svou dosavadní dynamiku.

Do jiné kategorie patří Chirakovo rozhodnutí o podmíněném postupném návratu do vojenských struktur NATO. Výhrady socialistů směřovaly k tomu, aby Francie neztratila manévrovací prostor a nedostala se příliš pod vliv NATO a USA. Lze očekávat nikoli snahu o odvolání rozhodnutí z prosince 1995, ale spíše větší důraz na posilování vlivu evropských zemí a jejich přístupu k budování nové architektury evropské bezpečnosti. Pokud Francie nedosáhne svého (především v otázce velitelství v Neapoli, kterou jak Juppého vláda, tak i její nástupkyně chápou jako test, zda jsou Spojené státy ochotny učinit konkrétní kroky k budování evropské obranné a bezpečnostní iniciativy), může dojít k tomu, že Jospinova vláda zastaví proces dalšího sbližování s NATO. Je však nepravděpodobné, že by se vrátila k politice prázdné židle ve vojenském výboru NATO a ve výboru náčelníků štábů.

Socialisté kritizovali i profesionalizaci armády, avšak také v tomto případě šlo o Chirakovo politické rozhodnutí, podložené analýzami a doporučeními odborníků. Je tedy otázkou, do jaké míry socialisté mohou nebo chtějí toto rozhodnutí zásadním způsobem měnit. Změny nelze očekávat ani v přístupu k rozšiřování NATO, protože socialisté zastávají názor, že jeho podmínkou je vnitřní reforma NATO a posílení jeho evropského prvku.

Jestliže na počátku druhé poloviny 60. let nebylo jiné cesty než vystoupení z vojenské organizace NATO, o třicet let později by další setrvávání mimo NATO mohlo znamenat izolaci. V období 1995–1997 jsme však byli svědky zajímavého historického paradoxu; tradice bezpečnostní politiky páté republiky připomínali tzv. kryptogaullisté v řadách RPR a UDF, dále pak někteří socialisté a dokonce i komunisté, zatímco změny prosazovala RPR, jež sama sebe prezentuje jako neogaullistickou. Výstižněji než všichni komentátoři se v tomto směru vyjádřil J. Plantu svou karikaturou na titulní stránce *Le Monde* z 25. ledna 1997, krátce po zveřejnění tzv. norimberské deklarace. Na nebi vedle sebe sedí generál de Gaulle a F. Mitterrand, který svému slavnému předchůdci říká: „Toto bych si já nikdy nedovolil.“ A dostává se mu odpovědi: „Já vím, Vy jste přece byl gaullista!“

J. Chirac a jeho spolupracovníci v letech 1995–1997 vzali v úvahu zásadní změny mezinárodní situace, zejména pak tu, že dnešní NATO není tím, čím bývalo v 60. nebo 70. letech. I na tuto skutečnost však můžeme nahlížet nejméně ze dvou úhlů pohledu. Z prvního vidíme nespornou politickou odvahu směřující k reformě NATO, k budování ESDI. Z druhého úhlu pohledu však můžeme vidět i Chirakovy dlouhodobé sklony nechat se ovlivňovat technokraty a generalitou pozemního vojska.⁵² Není jednoduché říci, který z těchto dvou možných názorů je oprávněnější.

Pokud jde o mezinárodní činitele dalšího osudu tzv. Chirakovy strategické revoluce, pak optimálním scénářem by bylo bezproblémové rozšíření NATO při pokračujícím dialogu s Ruskem, příznivé výsledky Mezivládní konference a výrazný pokrok při budování evropské identity. Naproti tomu nejnepříznivějším scénářem by bylo rozšíření NATO, při němž by se zároveň výrazně zhoršily vztahy s Ruskem, Mezivládní konference by nepřinesla žádané výsledky, ESDI by se stala opakovanou frází bez výraznějšího konkrétního obsahu a Západoevropská unie by znovu začala přežívat spíše na okraji zájmu. Francie by v takovém případě ztratila hned v několika oblastech, na něž ve své bezpečnostní politice po roce 1995 tolik sází: neuplatnila by svou prestiž při hledání rámce pro partnerství mezi NATO a Ruskem; neprosadila by zvýšení významu a vlivu evropského pilíře NATO; nedosáhla by tolik požadované vnitřní reformy NATO. Mezi těmito dvěma krajními scénáři je však celá řada dalších možností a jejich vzájemných kombinací, a proto bude velmi zajímavé sledovat, která z nich se prosadí. Závažnost toho, co je ve hře, jistě ovlivní rozhodování a stanoviska jak prezidenta Chiraka, tak i socialistické vlády takovým způsobem, aby do popředí pozornosti vystupovaly především dlouhodobé francouzské zájmy.

Červen 1997

¹ Viz Barre, R.: *Le souhaitable et le possible*. *Le Monde*, 16. 1. 1997, s. 13.

² Viz Chirac, J.: *Le chantier est immense. Il est ouvert a tous*. *Le Monde*, 7. 5. 1996, s. 8.

³ Tamtéž.

⁴ Viz Aubry, M.: *Mondialisation, Europe, emploi*. *Le Monde*, 2. 3. 1996.

⁵ De Charette, H.: *L'Europe est, pour ses mebres, un formidable amplificateur de puissance*. *Le Monde*, 2.–3. 3. 1997, s. 2.

⁶ Odborníci to přičítají jednak zklamáním z neúspěchů levicových vlád, jednak pocitu rozčarování z toho, že J. Chirac na své sliby zapomíná již v okamžiku, kdy je říká. Nárůst podílu těch, kteří ztratili iluze o smyslu voleb, by mohl nahrát zájmům Le Penovy Národní fronty, a tím ohrozit francouzskou demokracii. Blíže viz *Le risque de l'indifférence*. *Le Monde*, 30. 4. 1997, s. 15.

⁷ Viz Izraelowicz, E.: *Jacques Chirac prophete de l'Europe?* *Le Monde*, 26. 3. 1996.

⁸ Blíže viz např.: Moisi, D., Mertes, M.: *Europe's Map, Compass, and Horizon*. *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 1/1995, s. 132.

⁹ Jako nejvýznamnější mezníky si můžeme připomenout zejména snahu z první poloviny 50. let vytvořit tzv. Evropské obranné společenství, dále pak iniciativu z roku 1956, jejímž cílem bylo vytvořit tzv. strategické partnerství se SRN jako základ pro bezpečnostněpolitickou integraci evropských členů NATO. Zapomenout nemůžeme ani na de Gaullov návrh vytvořit direktorium tří států – USA, Velké Británie a Francie – a zejména pak na de Gaullovy aktivity po vystoupení z vojenské organizace NATO. V první polovině 80. let věnovala Francie velké úsilí na oživení činnosti Západoevropské unie a významnou roli přitom sehrál vůdce tehdejší opozice J. Chirac. Na počátku další dekády pak její tehdejší prezident F. Mitterrand předložil vizi Evropské konfederace. Důraz na evropskou integraci se v období po druhé světové válce pro Francii stal nezbytností pro udržování vlastní síly a vlivu, bez něhož by nemohla prosazovat svou politiku tradiční mocnosti.

¹⁰ Viz Kaiser, K.: *Reforming NATO*. *Foreign Policy*, Summer 1996, s. 139.

¹¹ *Livre Blanc sur la Défense*. Paris 1994, s. 22.

¹² De la Gorce, P.-M.: *Le Dernier Empire*. Grasset, Paris 1996, s. 16.

¹³ Ramonet, I.: *L'empire américain*. In: *Le Monde diplomatique*, février 1997, s. 1. Viz též Delhommais, P.-A.: *L'impérialisme monétaire américain*. *Le Monde*, 22. 4. 1997.

¹⁴ Voungny, Ph.: *La France, l'Europe et leur sécurité a l'aube du 3. eme millénaire*. *Défense nationale*, Janvier 1977, s. 9.

¹⁵ De Charette, H.: cit. staf, s. 2.

¹⁶ Ekonomické výměny dosahují vyšších hodnot než ekonomický růst, zvýšená nejistota konjunkturálních pohybů a zkracování lhůt mezinárodního překrývání konjunkturálních cyklů.

¹⁷ Schmidt, Ch.: *Le dilemme franco-américain*. *Défense Nationale*, Janvier 1997, s. 74.

¹⁸ Tamtéž, s. 75.

¹⁹ Delanoe, B.: *Nous ne revivendrons pas sur la suppression du service*. *Le Monde*, 18.–19. 5. 1997, s. 9.

²⁰ Baumel, J.: *Le rendez-vous citoyen n'apporte rien a la défense*. *Le Monde*, 18.–19. 5. 1997, s. 9.

²¹ Blíže viz např.: Moisi, D.: *Chirac of France. A New Leader of the West?* *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 6/1995, s. 8–13. Viz též Bozo, F.: *La France et L'Alliance – les limites du rapprochement*. *Politique étrangere*, 4/1995, s. 875.

²² Právě z těchto pozic se na adresu Chirakova rozhodnutí velmi kriticky vyjádřil i Pierre Mauroy, francouzský premiér v letech 1981–1984. Napsal, že „nejlepší metodou, jak znemožnit myšlenku budování evropské obrany je

snaha diktovat našim partnerům naše názory a nebrat přitom v úvahu jejich dějiny ani to, na co jsou citliví". – Mauroy, P.: *Le mauvais exemple*. *Le Monde*, 3.–4. 9. 1995.

²³ Millon, Ch.: *France and the renewal of the Atlantic Alliance*. *NATO Review*, 3/1996, s. 15.

²⁴ *Le Monde*, 8. 1. 1996.

²⁵ Viz Isnard, J.: *Entre Paris et Londres, un dialogue sur la dissuasion ininterrompu depuis 1992*. *Le Monde*, 2. 12. 1995.

²⁶ Croft, S.: *European integration, nuclear deterrence and Franco-British nuclear cooperation*. *International Affairs*, 4/1996, s. 787.

²⁷ Boniface, P.: *Dissuasion concertée, octroyée, contestée*. *Le Monde*, 12. 9. 1995.

²⁸ *Viz Pour la première fois depuis 1966, la France accepte de parler du nucléaire au sein de l'OTAN*. *Le Monde*, 18. 1. 1996, s. 3.

²⁹ Moisi, D.: *De Mitterrand a Chirac. Politique étrangère*, 4/1995, s. 855.

³⁰ De Montbrial, Th.: *Regards sur le monde – juillet 1995*. In: *Ramses 1996*, s. 35.

³¹ *Viz Le Monde*, 2.–3. 3. 1997, s. 2.

³² *Viz Vernet, D.: La révolution stratégique chiraquienne*. *Le Monde*, 8. 6. 1996.

³³ V době vyznačující se vystupňováním tlaku protifrancouzské koalice a zesilováním odporu vnitřních odpůrců revoluce se po celé Francii rozšířil výraz o dvou slovech: „la levée en masse“. Druhá část tohoto výrazu kladla důraz nejen na množství bojovníků, ale také na společnou myšlenku, za níž šli všichni do boje. Ta byla jasně vyjádřena v první části výrazu – vyjadřovala přání, „aby se všichni Francouzi zvedli a společně vyrazili pomstít smrt Marata a bojovat, kdykoli to bude potřeba, za svobodu celé Francie“. Smyslem apelu na nejširší vrstvy Francouzů nebyla jejich dlouhodobá přeměna ve vojáky. Šlo naopak o jejich povolání v okamžiku, který by byl rozhodující pro jejich další budoucnost. S. Lacroix to vyjádřil slovy: „Za osm dnů entuziasmu můžeme rozhodnout více než za osm let zdoluhavých bojů.“ Tak vznikl pojem národ ve zbrani a stal se jedním ze základních principů výstavby armád republikánského zřízení, který je uplatňován až do současnosti.

³⁴ Millon, Ch.: *Vers une défense nouvelle*. *Le Monde*, 27. 2. 1996, s. 13.

³⁵ Ve Francii je nemálo oblastí, kde se skutečně považuje za věc cti sloužit pod stejným praporem jako otec, děd i praděd. Je to u svazků, které mají dlouholeté tradice pevného sepětí s obyvatelstvem v regionu, v němž jsou dislokovány jejich útvary. Týká se to zejména 27. horské divize s velitelstvím v Grenoble, 9. divize námořní pěchoty se sídlem ve Vannes a 11. vzdušně-výsadkové divize se sídlem v Toulouse.

³⁶ *Viz Isnard, J.: Comment Jacques Chirac porte la révolution dans le domaine réservé des trois armées et du complexe „militaro-industriel“*. *Le Monde*, 18.–19. 5. 1997.

³⁷ *De Charette, H.: Il faut conduire a son terme la réforme de l'OTAN*. *Le Monde*, 2.–3. 6. 1996.

³⁸ *Viz Millon, Ch.: Vers une nouvelle alliance*. *Le Monde*, 11. 6. 1996.

³⁹ *Quilés, P.: Défense européenne et OTAN: la dérive*. *Le Monde*, 11. 6. 96.

⁴⁰ *De Charette, H., Dini, L.: Innover pour progresser*. *Le Monde*, 25. 3. 1997, s. 15.

⁴¹ *Le Figaro*, 30. 6. 1994.

⁴² Blíže viz např.: *Uhl, P.: Víru v NATO Chirac nezviklal*. *Právo*, 10. 4. 1997.

⁴³ *Viz Jacques Chirac espere voir la Roumanie intégrer l'OTAN en 1999*. *Le Monde*, 23.–24. 2. 1997.

⁴⁴ *Isnard, J.: Une chaîne de commandement „verouillée“ par les Américains*. *Le Monde*, 27. 2. 1997, s. 2.

⁴⁵ *Viz Delattre, L.: MM. Chirac et Kohl tentent de remettre sur les rails la coopération en matière de défense*. *Le Monde*, 11. 5. 1996.

⁴⁶ Blíže viz *Helmut Kohl et Jacques Chirac jettent les bases du „pilier européen“ de l'OTAN*. *Le Monde*, 12.–13. 5. 1996.

⁴⁷ *Vernet, D.: Défense européenne: la querelle de Nuremberg*. *Le Monde*, 30. 1. 1997.

⁴⁸ *Concept commun franco-allemand en matière de sécurité et de défense*. *Le Monde*, 30. 1. 1997, s. 12.

⁴⁹ *Viz Bailes, A.: Europe's Defense Challenge. Reinventing the Atlantic Alliance*. *Foreign Affairs*, January–February 1997, s. 18.

⁵⁰ *Delcas, L., Vernet, D.: La France et l'Allemagne préparent une „défense concertée“*. *Le Monde*, 25. 1. 1997, s. 2.

⁵¹ *De Bresson, H.: L'Europe autrement*. *Le Monde*, 1.–2. 6. 1997, s. 17.

⁵² Snad nejvýrazněji se to projevilo v roce 1988, kdy se Chirac postavil za požadavek generality, aby kontrola tzv. předstrategických jaderných zbraní přešla z rukou prezidenta do pravomoci velitelů armádních sborů. Tehdejší prezident F. Mitterrand to kategoricky odmítl právě s odvoláním na gaullistickou doktrínu a na tradiční francouzský odpor vůči koncepci pružné reakce.